

АЛЧЕВСЬКА Христина Данилівна (псевд. — Українка; 04(16). 04. 1841, с. Борзна Чернігівської губ., нині місто Чернігівської обл. — 15. 08. 1920, Харків) — педагог, діячка народної освіти, письменниця, публіцист. Дружина [Олексія Алчевського](#), мати [Григорія](#), [Миколи](#), [Івана](#) та [Христини Алчевських](#). У 18-річному віці стала кореспонденткою «Колокола» О. Герцена. 1862 заснувала харківську жіночу недільну школу, в якій викладала. Після закриття (1863) недільних шкіл проводила заняття вдома. 1870 склала іспит на право викладання і домоглася офіційного дозволу відкриття школи для дорослих. За 57 років у ній навчалося понад 17 тисяч осіб. Школа А. стала взірцем і методичним центром недільних шкіл у Росії (була єдиною школою із 300, що мала власне приміщення; нині тут виставковий зал Харківського художнього музею; на будинку встановлено меморіальну дошку). Брала активну участь у роботі гуртка «Громада», заснованого О. Алчевським. У 1884–1906 очолювала авторський колектив, який укладав критико-бібліографічний показник літератури «Что читать народу?». На Всесвітній виставці у Парижі (1889) він отримав найвищу оцінку, і А. було обрано президентом Всесвітньої Ліги просвіти. А. організувала громадську комісію з науковців Харкова, Києва та інших міст, яка вперше склала систематичний трирічний курс для навчання дорослих. Цей курс, що охоплював, окрім навчання елементарної грамотності, вивчення географії, історії, правознавства, став основою «Книги взрослых»,

1-й рік (1899) мав 16 видань; 2-й (1900) — 12 видань; 3-й (1900) — 9 видань. У своїй харківській садибі разом з чоловіком установила погруддя Т. Шевченка (1899) роботи петербурзького скульптора В. Беклемішева. Це був перший в Україні пам'ятник Кобзарю. Автор мемуарів «Передуманое и пережитое» (Москва, 1912) та упорядник «Каталогу книг» і «Програм викладання у недільних школах». 1890–1900 — учасниця педагогічних виставок у Парижі, а в 1895–96 — у Москві та Нижньому Новгороді. У 1895–1906 А. друкувалася в журналі «Русская школа». Співпрацювала з прогресивним російським журналом «Школа и жизнь», де надруковано її статтю «Школьные праздники», у якій йшлося про ставлення до народної творчості і літератури в школі. А. також автор багатьох статей у журналах «Русская мысль», «Вестник Европы», «Северный вестник». 1912 у журналі «Рідний край» Олени Пчілки надруковано опис відзначення в недільній школі 50-річчя від дня смерті Т. Шевченка, під заголовком «Шевченкове свято в школі (Із щоденника учительки недільної школи)». У журналі «Детское чтение» А. друкувала власні оповідання. Зустрічалася й листувалася з І. Франком, М. Павликом, Л. Толстим, Ф. Достоевським, І. Тургенєвим, А. Чеховим, В. Короленком. Удостоєна високих міжнародних літературних і педагогічних нагород, золотих медалей московських і петербурзьких товариств поширення в народі грамотності.

Рекомендована література

1. Вахтеров Э. Пятьдесят лет работы для народа. Москва, 1912;
2. Мазуркевич О. Р. Визначні українські педагоги – народні просвітителі. К., 1963;
3. Фридьєва Н. Я. Жизнь для просвещения народа. Москва, 1963;
4. Мухін М. І. Педагогічні погляди і освітня діяльність Х. Д. Алчевської. К., 1979;
5. Дроздовська О. Алчевська Христина Данилівна // Українська журналістика в іменах. Л., 1996. Вип. 3;
6. Полєк В. Біографічний словник Прикарпаття. Ів.-Ф., 1993.

[О. Р. Дроздовська](#)

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Алчевська Христина Данилівна / О. Р. Дроздовська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-43864>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).